

УДК 338.43

А. І. Лівінський,
к. с.-г. н., доцент, Одеський державний аграрний університет, м. Одеса

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА ТА СКОТАРСТВА

A. Livinsky,
cand. s.-g. Sciences, associate professor, Odessa State Agrarian University, Odessa

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF STRATEGIC MANAGEMENT OF ANIMAL PRODUCTION

У результаті проведеного дослідження встановлено, що організаційно-економічний механізм управління виробництвом продукції тваринництва стримує його розвиток, має затратний характер, не стимулює структурну трансформацію й зростання продуктивності, не зацікавлює виробників у розвитку тваринництва. Обґрунтовано концептуальний підхід до формування та реалізації організаційно-економічного механізму з новим розумінням стратегічного управління, планування та їх взаємодії у контексті розвитку тваринництва. Концепція організаційно-економічного механізму виступає цілісною системною основою розробки адаптивного механізму оптимального поєднання державного регулювання й стратегічного управління підприємствами. Визначено вихідні положення удосконалення системи стратегічного управління виробництвом продукції тваринництва, які мають бути закладені у функції органів регулювання та управління агропромисловим виробництвом, що зумовлюватиме усі інші елементи організації управління (структуру, чисельність, зайнятість у ньому тощо).

As a result of the study, it was found that the organizational and economic mechanism of production management of livestock production constrains its development, has a costly nature, does not stimulate structural transformation and increase productivity, does not interest producers in the development of animal husbandry. The conceptual approach to the formation and implementation of organizational and economic mechanism with a new understanding of strategic management, planning and their interaction in the context of livestock development is substantiated. The concept of organizational and economic mechanism serves as a holistic, systematic basis for developing an adaptive mechanism for optimal combination of state regulation and strategic management of enterprises. The initial provisions of the improvement of the system of strategic management of production of livestock products that are to be incorporated into the functions of the regulatory and management agencies for agro-industrial production, which will determine all other elements of the organization of management (structure, number, employment in it, etc.), are determined.

Ключові слова: тваринництво, аграрне виробництво, стратегічне управління, організаційно-економічний механізм, ефективність.

Key words: livestock farming, agrarian production, strategic management, organizational and economic mechanism, efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасна криза не тільки в аграрному виробництві, але й в економіці в цілому не може бути подолана лише системою управління агропродовольчою сферою. Тому, коли йдеться про низьку ефективність управління в його прикладному розумінні, у сучасній практиці це стосується не його розширеної суті, а лише одного аспекту — організації управління. Визначальною є сукупність великих соціальних, економічних і політичних прорахунків, свідомого, нічим не виправданого ставлення держави й суспільства до селян, до аграрного виробництва в цілому. Оскільки це має досить тривалу історію, інших результатів, які стосуються рівня продовольчого забезпечення, і тим більше соціально-економічної й політичної ситуації, очікувати було не слід. Ця проблема вже більш-менш досліджена, її наукове опрацювання продовжується.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням проблем розвитку та функціонування тваринницької галузі в Україні присвячені наукові дослідження вітчизняних вчених С.П. Азізова, В.І. Аранчій, В.І. Бойка, О.В. Мазуренка, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, І.С. Трончука та інших. До аналізу особливостей розвитку тваринництва в Україні одними з перших звернулися О. Бородіна, С. Майстро, О. Могильний, Г. Мостовий, М. Латинін, М. Корецький, О. Саламін, Г. Черевко та ін. Вагомий внесок в обґрунтування концептуальних засад удосконалення організаційно-економічного механізму управління розвитком аграрного виробництва зробили І.Ю. Гришова, Л.Є. Довгань, М.Й. Малік, О.Б. Наумов, Т.Л. Шестаковська та інші. Однак багаторазові спроби організаційно-управлінських перетворень у аграрному секторі та агропромисловому

виробництві, як відомо, себе не виправдали. Серед багатьох причин цього — здійснення на їх основі дуже обмежених і досить обмежених за сутністю й формами вдосконалень переважно шляхом організаційно-структурних перетворень, які є найпростішими для виконання. На жаль, наука управління в нас не пішла свого часу цим шляхом, а стала розуміти під речами, як об'єктами управління (поряд з соціально-економічними системами й людиною як їх елементом), і засоби праці.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є розгляд методологічних підходів до формування ефективного організаційно-економічного механізму стратегічного управління виробництвом продукції тваринництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Діючий нині організаційно-економічний механізм гальмує розвиток виробництва, має затратний характер, не стимулює структурну трансформацію й зростання продуктивності, не зацікавлює виробників у розвитку тваринництва, а переробні підприємства — у безвідходній, комплексній переробці сировини [1]. Причинами такого становища є: відсутність єдиних економічних інтересів у партнерів по виробництву й доведенню кінцевого продукту до споживача, нееквівалентність міжгалузевого обміну, відсутність цивілізованої конкуренції, ігнорування основного закону ринкової економіки відповідно до попиту й пропозиції, недосконалість механізму економічного стимулювання, фінансово-кредитної системи, ціноутворення.

Взаємовідносини між підприємствами встановлюються для компенсації організаційно розірваних внутрішньогосподарських зв'язків. Вони зумовлюються поглибленням спеціалізації й підвищенням концентрації виробництва, виступають як регулятор діяльності підприємств, передбачаючи відповідність виробничих програм між технологічно пов'язаними підприємствами, маневрування виробничими ресурсами, перерозподіл кінцевих результатів діяльності.

Проблема економічних взаємовідносин охоплює систему різних форм взаємозв'язків, які спрямовані на здійснення економічних методів господарювання й забезпечують кожному підприємству економічний інтерес у більш ефективному виробництві кінцевого продукту. Тому економічні взаємовідносини між сільськогосподарськими та переробними підприємствами мають призводити до одержання високого кінцевого результату на основі збалансованого розвитку конкретного продуктового підкомплексу. Як і раніше, між сільськогосподарськими та переробними підприємствами відсутні раціональні економічні взаємовідносини, взаємозбалансовані економічні інтереси [2].

Внаслідок недосконалості економічних відносин, а також через недоліки в організації заготівлі, транспортування й зберігання сировини, недостатній технічний рівень багатьох переробних підприємств, допускаються значні втрати у виробництві м'ясної та молочної продукції, повною мірою не використовується наявний потенціал.

Така ситуація спричинена інфляційними процесами в економіці, нееквівалентністю цін на сільськогосподарську продукцію й продукцію її переробки (оптові-відпускні ціни на кінцеву продукцію переробки вищі ніж

закупівельні ціни на сировину майже вдвічі), неплатежами за сільськогосподарську продукцію [3].

Тож побудуємо систему причин, які визначають розмір наслідків виробництва матеріальних благ у сільському господарстві. По відношенню до конкретних видів продукції їх можна подати у вигляді такої схеми (рис. 1).

У наведеній схемі, по суті, відображена концепція господарського механізму в цілому з новим розумінням стратегічного управління, планування та їх взаємодії, про що говорилося вище, оскільки об'єктом управління взято кінцеву продукцію (валове виробництво продукції), фактори розглядаються як проміжні об'єкти управління, що одночасно виступають і як засоби управління, а планування подане у вигляді двох сфер. По суті, це комплексна модель використання всього ресурсного потенціалу, включаючи й землю.

Перша сфера планування — планомірна організація виробництва. Її завдання — упорядкування виробництва, досягнення високого рівня його організованості, яка породжує додаткову його продуктивність та економічну ефективність.

Друга сфера планування — сфера визначення суспільних потреб у сільськогосподарській продукції і стимулювання її виробництва на державному рівні. Ця сфера визначає точку, в яку управління повинне перевести рівень виробництва продукції.

В ієрархічній системі управління кожна з ланок поданого на схемі дерева об'єктів може управлятися з певним рівнем централізації — технологія, виробничі процеси, люди та ін. Тому по управлінню кожною з них виникає необхідність визначення оптимального поєднання державного регулювання і стратегічного управління на рівні підприємств. Та найбільшою мірою це стосується стратегічного планування, де перша сфера реалізується головним чином низовими рівнями господарського управління, друга сфера — в основному централізується. Отже, потрібна оптимізація в їх взаємодії [4].

У цих умовах теорія двох сфер стратегічного планування є основою розуміння суті взаємодії державного регулювання зі стратегічним управлінням підприємств, визначення законів, які діють у кожній сфері окремо і взаємодіють між собою при взаємодії сфер.

Те, що обидві сфери планування розглядаються як ланки цілісної системи організаційно-економічного механізму по управлінню кінцевою продукцією агросфери, дає змогу показати значення кожної із сфер і впливу їх взаємодії на кінцеві результати, а отже, із більшим знанням справи управляти ними.

Таким чином, подана на схемі концепція організаційно-економічного механізму виступає цілісною системною основою розробки адаптивного механізму оптимального поєднання державного регулювання й стратегічного управління підприємствами.

Звичайно, у наведеній схемі всі фактори не розкриті, вони показані у вигляді окремих груп. Одна лише технологія має сотні факторів, по кілька факторів і законів управління аграрним виробництвом мають окремі технологічні прийоми. Наприклад, посів впливає на врожай через закони, які характеризують вплив на нього таких факторів, як норма висіву, глибина зароблення насіння, строки сівби, якість насіннєвого матеріалу і т.д. Зрозуміло, що при реального управління кінцевими результатами виробництва всі згадані фактори і закони їх дії використовуються.

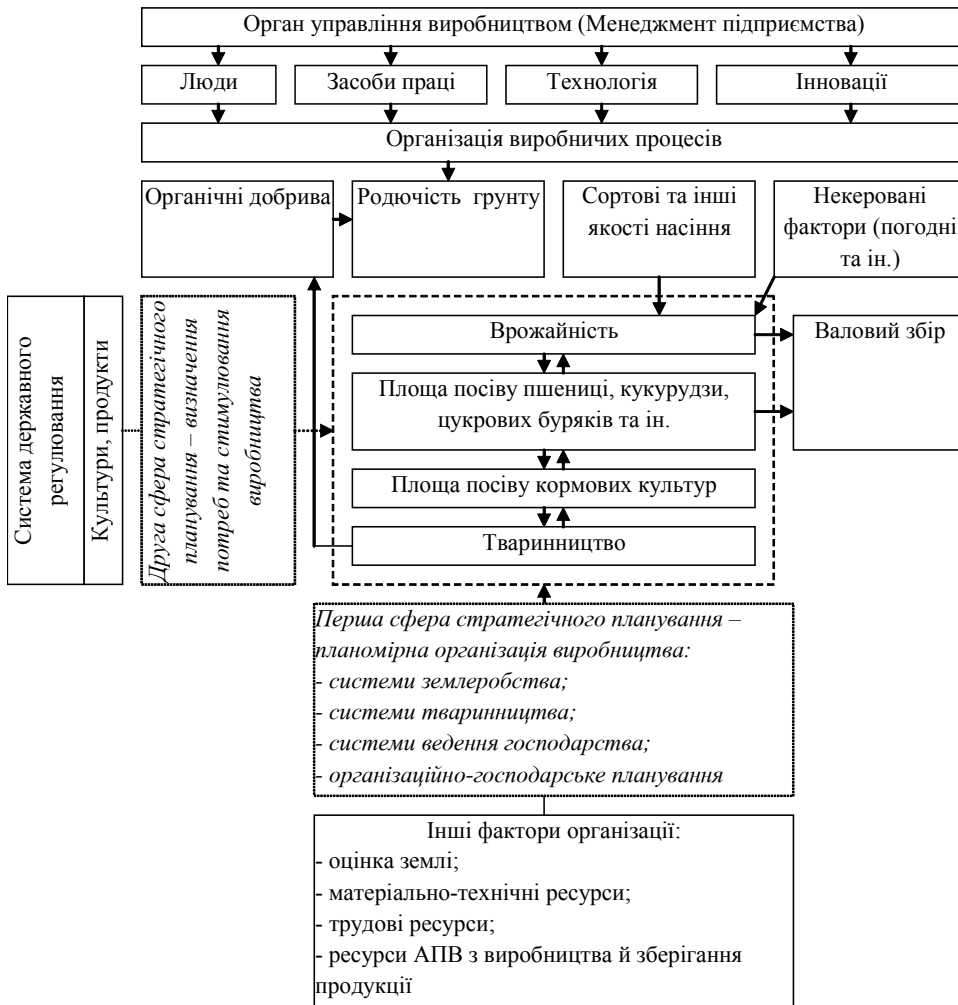

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм стратегічного управління виробництвом продукції тваринництва

Джерело: розроблено автором.

За допомогою наведеної схеми можна побачити всі групи факторів разом, одночасно, у взаємозв'язку, а отже, при пізнанні відповідних законів можна свідомо управляти кінцевим результатом. Аналіз стану справ у кожній групі дозволяє визначити повноту розкриття причин і рівень розробленості законів. Тим самим при необхідності можна поставити перед наукою завдання розкриття і побудови законів, не виявлених або недостатньо розроблених.

З цього приводу можна сказати, що на сьогодні в найбільш розробленому стані є закони, що управляють виробництвом продукції через окремі технологічні прийоми. І то при оцінці дії кожного з них окремо, а не в системі, у взаємозв'язку. Однак для більшості потреб управління врожаєм цього достатньо. Хоча і тут не все доведено до кінця, наприклад, вирішення питань, пов'язаних із строками проведення польових робіт. Тут закони природи переплітаються з іншими законами, зокрема організації робіт. А це вимагає прийняття складних рішень, механізм яких ще не зовсім розроблений. Прикладом може бути визначення оптимальних строків початку збирання цукрових буряків, де суперечливо взаємодіє ціла сукупність законів [5].

Перебороти ці й інші проблеми можна тільки на основі комплексного підходу, поетапно ставлячи й вирішуючи велику сукупність питань:

1. Перехід до розвитку АПВ на наукових концепціях. Загальноприйнято, що в основі масштабних, розрахованих на тривалу перспективу й великий соціально-економічний результат перетворення повинна знаходитися всебічно обґрунтована наукова концепція. Втім, дієвої концепції розвитку аграрного виробництва й тим більше агропромислового виробництва в нашій країні не існувало. Концептуальні положення ринкових перетворень на селі були розроблені власне кажучи тільки один раз — стосовно до їх першого етапу. Вони ґрунтувалися на законах ринкового саморегулювання й виходячи з об'єктивної оцінки розвитку аграрного виробництва, орієнтувалися не на інтереси селянства й тому не користувалися його підтримкою. Соціально-економічні наслідки втілення таких підходів позначилися швидко й негативно.

2. Пріоритетність альтернативних підходів до організації управління. Вся історія організації управління аграрним виробництвом — приклад такої непереборної прихильності до одно-

наїтності, що довгими роками виключила яку-небудь ініціативу у пошуку більш прийнятних організаційних форм господарювання й управління. До останніх років вони замислювалися й опрацьовувалися на верхніх рівнях й втілювалися у законодавчих актах, що стосуються реформування АПВ. Думка та інтереси підприємств та організацій не враховувалися належним чином.

3. Подолання масового переходу до нових організаційних форм управління без широкої виробничої перевірки. Життєздатними є ті форми управління, які сформувалися знизу й остаточно формуються в міру готовності до їх освоєння. У зв'язку із цим у справі управління варто обережно підходити до поширення нових організаційних форм. Досвід свідчить, що дуже часто поширюється позитивна думка про якийсь закордонний досвід, і відразу ж починається його тиражування, причому без належної оцінки його прийнятності в конкретних умовах, без аналізу ділової й психологічної підготовленості кадрів до його ефективного освоєння. Але поки що жодна організаційна форма управління сама по собі не вивела жодне підприємство в лідери ринку. Якщо щось і змінювалося в кращу сторону, то головним чином з інших причин, насамперед тому, що до керівництва приходили грамотно. Слід відзначити, що при будь-яких типах господарських формувань лідери за-

лишаються лідерами, відсталі ж або залишаються такими ж, або переборюють відставання вкрай повільно. Але у виробничій віддачі, у суті роботи апарату управління практично нічого не змінилося.

4. Відхід від фетишизації організаційно-структурного фактору в управлінні. Недооцінювати організаційно-структурний фактор не можна, як і неправомірно вважати нормальним, коли організаційні структури й відповідні їм органи управління постійно змінюються. Глибоких вкоренилася пріоритетність форми (оргструктури) стосовно сутності (функцій) керуючої системи. Переважає практика, коли спершу створюється орган управління, а вже потім визначається його функції. Це — принцип переверненої піраміди. Формуванню будь-якої системи й органу управління повинне передувати всебічне обґрунтування їх функцій. Так у своїй основі трапилося й при переході до сучасних організаційних форм управління [6].

5. Гарантування підприємствам реального права на членство в територіальному господарському формуванні. Господарська практика, у тому числі в організації управління, чітко вказує, що будь-яка інтеграція лише тоді життєва, якщо її учасники йдуть на неї зацікавлено, обдуманно й добровільно. Порушення цього принципу рано або пізно закінчується економічною неефективністю інтегрованих формувань і спричиняє кардинальний перегляд практики господарювання. Так відбулося у свій час із численними, створеними переважно примусовим шляхом міжгосподарськими підприємствами. Недотримання добровільності — одна із причин низької ефективності роботи ряду теперішніх формувань й органів управління ними.

6. Подолання стереотипу мислення про цільове призначення органів й апарату регулювання. Перетворити до кращого систему регулювання й управління АПВ можна лише при глибокому перетворенні практики підпорядкованості в процесі управління. Перше місце треба віддати тому, що органи регулювання й управління й тим більше їх апарат з положення "над" повинні чітко перейти в позицію "під". Незвичний для нашої дійсності висновок: органи господарського самоврядування повинні не просто залежати, а бути повністю підлеглі членам виробничо-господарських формувань. Незвичайно тут те, що при всіх попередніх перетвореннях систем управління кожний більш високий орган управління, його апарат і працівники вважали підлеглі ланки як залежні від них.

7. Оптиміальне співвідношення прав, обов'язків і відповідальності керуючих підсистем. Будь-яка господарська й управлінська структура нормально функціонує, якщо в ній чітко співвідносяться відповідальність, обов'язки й права. Яким би не було ієрархічне положення, ці елементи функціонального призначення повинні знаходитися в рівновеликому співвідношенні. Положення не змінюється від того, що на різних рівнях є свої масштаби й границі управлінських впливів, специфічні характер і спосіб їх реалізації [7].

8. Організація управління АПВ на основі всебічно розроблених стратегії його розвитку, довгострокових варіантних прогнозів. Серед найістотніших недоліків у розвитку агропромислового виробництва, включаючи й управління їм, було й залишається прагнення за всяку ціну негайно досягти результату без чіткого уявлення реальності кінцевих задумів і шляхів їх здійснення. Якщо такі задуми деколи й появлялися, те вони малі поверховий характер, були позбавлені надійної соціальної й еконо-

мічної бази. За всі роки незалежності не було по суті жодного випадку, щоб аграрне виробництво розвивалося на основі чітко обґрунтованої стратегії та із знанням справи відпрацьованих прогнозів. У зв'язку із цим розробка стратегії розвитку АПВ, різного роду прогнозів, етапів і строків досягнення кінцевих задумів, визначення обсягів необхідних для цього ресурсів повинні стати базисом управління агропромисловим виробництвом.

9. Виключно функціональне призначення органу регулювання та управління агропромисловим виробництвом. Державне управління передбачає тільки функціональний характер цілеспрямованого регулювання, виходячи з визначених державою функцій. Безпосередньо виробничо-господарська діяльність — це невід'ємне право всіх без винятку товаровиробників — аграрних підприємств, кооперативів, фермерських господарств тощо. Для узгодження координації своїх дій, надійнішого захисту їх інтересів, розвитку виробничої й соціальної інфраструктури, здійснення іншої спільної діяльності вони можуть створювати регіональні чи галузеві формування виробничого характеру, позбавлені будь-яких управлінських функцій.

10. Підпорядкованість діяльності системи та органів управління АПВ інтересам основної виробничої ланки, первинних товаровиробників. Державний статус органу управління АПВ означає рівнозначність, рівноспрямованість його діяльності в інтересах як держави, так й аграрних підприємств та організацій, кооперативів, орендарів, селянських господарств, особистого підсобного господарства. Визначальними при цьому мають бути два положення: по-перше, інтерес держави невіддільний від інтересів товаровиробників. Ці інтереси можуть бути задоволені лише в єдності; по-друге, інтерес держави може бути реалізований лише шляхом найповнішого задоволення соціально економічних інтересів тих, хто безпосередньо зайнятий у виробництві, створення їм належних умов життя й праці. Єдино виправданим має стати не протиставлення інтересів держави й товаровиробників, а їх ефективне поєднання па основі взаємної вигоди.

11. Соціальна спрямованість управління. Як відомо, відставання соціальної бази села, її занедбаність стали найпершою причиною, яка призвела до його нинішнього стану, а разом із ним — до незадовільного рівня ефективності АПВ. Без своєчасного й ефективного подолання цієї вкрай несприятливої ситуації вихід із кризового стану неможливий. Тому першочерговим обов'язком всієї системи регулювання та управління, державних органів є прискорення соціального розвитку села в його сучасному розумінні. Реалізація цієї вимоги можлива лише за умови неухильного дотримання органами влади діючих відповідних законодавчих актів і положень. Серед інших координуючих напрямів розв'язання цієї проблеми є забезпечення соціальної спрямованості в діяльності всіх без винятку структурних підрозділів — економічних, технологічних, інженерних тощо.

12. Побудова системи управління, яка забезпечувала б ефективний розвиток багатокладності, розвиток цивілізованого ринку. Реальність для нашої діяльності явищ і процесів, складність їх розв'язання зумовлюють як становлення нових функцій управління (наприклад, агромаркетинг), так і побудову апарату управління. Його чисельність, співвідношення в ньому працівників різних спеціальностей. Ринок — безкомпромісний селекціонер

кадрів. Тому із цим потрібно рахуватися всім: тім, хто йде в сферу управління, і тім, хто її формує в кадровому відношенні.

ВИСНОВОК

Організаційно-економічний механізм вимагає послідовної трансформації організаційної структури виробництва на основі комбінування й кооперування підприємств (створення об'єднань, комбінатів, агрофірм). У цьому випадку оцінка ефективності організаційно-економічного механізму буде пов'язана з тим, що проведення структурної політики може привести до форсованого розвитку найбільш ефективних галузей виробництва замість менш ефективних або, навпаки, до інтенсивного розвитку переробних підприємств і стабілізації виробництва тієї продукції, що через недостачу потужностей у цей час не переробляється й в остаточному підсумку втрачається. При цьому орієнтація на найефективніші галузі АПВ не може бути обмежена тільки потребами внутрішнього ринку — потрібно враховувати світові стандарти, конкурентоспроможність продукції й зовнішньоекономічний ефект. Тільки за цих умов підприємства АПВ зможуть самостійно приймати конкретні рішення по формуванню структури виробництва. Ці та інші вихідні положення мають бути закладені у функції органів регулювання та управління агропромисловим виробництвом, які, у свою чергу, зумовлюватимуть усі інші елементи організації управління — його структуру, чисельність, зайнятість у ньому тощо. Концепція, крім усього іншого, має забезпечити високу стабільність системи управління. Надмірно часті й не завжди достатньо обґрунтовані реформування в ній себе не виправдали. Стабільність є запорукою надійності та ефективності стратегічного управління агропромисловим виробництвом.

Література:

1. Міленін А.Т. Проблеми розвитку АПК: стратегія і тактика / А.Т. Міленін. — К.: Либідь, 2012. — 447 с.
2. Gryshova I. Yu., Shestakovska T. L. The asymmetry of the resource configuration and its destructive impact on the capitalization of agribusiness / I. Ju. Gryshova, T.L. Shestakovska // The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine. — 2017. — № 2. — P. 128—133.
3. Мазуренко О.В. Шляхи підвищення ефективності виробництва тваринницької продукції / О.В. Мазуренко, Г.В. Ковальова // Економіка АПК. — 2011. — № 5. — С. 41—46.
4. Наумов О.Б. Стратегічні вектори державного регулювання агропромислового виробництва: інструменти та методи консолідації ресурсів розвитку / О.Б. Наумов, Л.М. Наумова // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2017. — № 4. — С. 93—100.
5. Gryshova I. Yu. Ukrainian labour migration in the Czech Republic / Wadim Strielkowski, I. Yu. Gryshova // Scientific bulletin of Polissia. — 2016. — № 4 (8). — С. 224—231.
6. Митяй О.В. Альтернативні джерела підтримки та зміцнення економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери / О.В. Митяй, О.А. Хлестун // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: "Економічні науки". — Вип. 9-1. — Ч. 1. — 2014. — С. 57—60.

7. Галицький О.М., Ніколюк О.В. Методологія інституціоналізації державного регулювання аграрного виробництва / О.В. Ніколюк, О.М. Галицький // Агросвіт. — 2017. — № 13. — С. 24—28.

8. Gryshova I. Yu., Shestakovska T. L. The Economic Measurement of Convergence of Institutional Impact on the Sustainability of Development of Domestic Enterprises // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2017. — № 5. — С. 61—66.

9. Гришова І.Ю. Роль консюмеризму в соціально-економічних процесах / І.Ю. Гришова, Т.Л. Шестаковська // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2016. — № 6. — С. 75—82.

10. Наумов О.Б. Механізм державно-приватного партнерства як інструмент стабілізації інвестиційного процесу / О.Б. Наумов, С.С. Стоянова-Коваль // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2016. — № 6. — С. 98—105.

References:

1. Mylenin, A.T. (2012), Problemy rozvytku APK: stratehiia i taktyka [Problems of development of agro-industrial complex: strategy and tactics], Lybid', Kyiv, Ukraine.
 2. Gryshova, I.Yu. and Shestakovska, T.L. (2017), "The asymmetry of the resource configuration and its destructive impact on the capitalization of agribusiness", The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine, vol. 2, pp. 128—133.
 3. Mazurenko, O.V. and Koval'ova, H.V. (2011), "Ways to increase the efficiency of livestock production", Ekonomika APK, vol. 5, pp.4146.
 4. Naumov, O.B. (2017), "Strategic vectors of state regulation of agro-industrial production: tools and methods of consolidation of development resources", Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 4, pp. 93—100.
 5. Strielkowski, W. and Gryshova, I.Yu. (2016), "Ukrainian labour migration in the Czech Republic", Scientific bulletin of Polissia, vol. 4(8), pp. 224—231.
 6. Mytiaj, O.V. and Khlystun, O.A. (2014), "Alternative sources of support and strengthening of economic safety of enterprises in the agro-food sector", Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Serii: "Ekonomichni nauky", vol. 9-1, no. 1, pp. 57—60.
 7. Halyts'kyj, O.M. and Nikoljuk, O.V. (2017), "Methodology of institutionalization of state regulation of agrarian production", Ahrosvit, vol. 13, pp. 24—28.
 8. Gryshova, I.Yu. and Shestakovska, T.L. (2017), "The Economical Measurement of Convergence of Institutional Impact on Sustainability of Development of Domestic Enterprises", Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine, vol. 5, pp. 61—66.
 9. Gryshova, I.Yu. and Shestakovska, T.L. (2016), "The role of consumerism in socio-economic processes", Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 6, pp.75—82
 10. Naumov O.B. and Stoianova-Koval', S.S. (2016), "The mechanism of public-private partnership as a tool for stabilizing the investment process", Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 6, pp. 98—105.
- Стаття надійшла до редакції 24.06.2018 р.*